

45. Gerontoloji ve edebiyat: Genel bir bakış

Murat ÖĞÜTCÜ¹

APA: Ögütçü, M. (2022). Gerontoloji ve edebiyat: Genel bir bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 728-744. DOI: 10.29000/rumelide.1105702.

Öz

Gerontoloji, yani yaşlılık bilimi gerek ülkemizde gerekse yurtdışında öncelikli olarak tıbbın bir alt alanı olarak irdelenmiş; bireyin ve toplumun zihinsel, bedensel, sosyal ve kültürel olarak yaşlanması konusu son yıllarda sosyoloji, coğrafya, spor bilimleri ve çevre bilimleri gibi bazı sosyal bilimlerde ve fen bilimlerinde alt çalışma alanları olarak gündeme gelmiştir. Gerontoloji ile insanın zihninin ve bedeninin yaşlanması, bunun birey ve toplum üzerindeki etkilerinin incelenmesi tıp, sağlık bilimleri ve sosyoloji alanında yeni bakış açıları ve çözüm önerileri sunulmuşsa da yaşlılığın kuramsal çerçeveleri içerisinde şiir, tiyatro ve düzyazı eserleri incelenmemiştir. Bu eksikliği gidermeyi ve edebiyat çalışmalarına yeni bir soluk getirmeyi amaçlayan bu çalışmada Alman sosyal gerontologların ve İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri'nde bu alanda yayınlanan çalışmaların üzerinde durularak bunların edebi metinleri inceleme konusunda hangi metotlar çerçevesinde kullanılabileceği irdelenip Tarancı'nın "Yaş Otuz Beş," Shakespeare'in Kral Lear ve Hesse'nin Siddhartha eserleriyle örneklendirilecektir. Bu örneklendirmelerin çerçevesi ise genel ve ilgili türlerin özel metot önerileri ile çizilecektir. Genel metotlarda incelenecek eserdeki yaş grupları ve bu grupların birbiriyle ilişkileri, eserlerin yazıldığı ve sonrasında alınıldığı dönemlere göre yapılması gerekliliği vurgulanacaktır. Eserin türü özelinde metot önerilerde ise şiirde kalıp ve kafiye unsurlarıyla biçim ve kullanılan dil, konu, bakış açısı gibi unsurları barındıran içerik konularında eski ve yeninin ele alınışının incelenmesinin gerekliliği vurgulanacaktır. Tiyatroda ise tiyatro eserinin hem metne hem de gösteriye dayalı unsurları göz önünde bulundurulması gerekliliğinin altı çizilecektir. Gerontolojik bir düzyazı okumasında ise karakter, bakış açısı, yer ve zaman, olay örgüsü ve çatışma ekseninde nelere dikkat edilmesi gerekebileceği vurgulanacaktır.

Anahtar kelimeler: Edebi kuram, gerontoloji, şiir, Cahit Sıtkı Tarancı, tiyatro, William Shakespeare, düzyazı, Hermann Hesse

Gerontology and literature: A general overview

Abstract

Gerontology, the science of old age, has been studied primarily as a sub-field of medicine both in our country and abroad. The subject of mental, physical, social and cultural ageing of the individual and society has come to the fore as sub-fields of study in some social and natural sciences such as sociology, geography, sports sciences and environmental sciences. Although the use of gerontology to understand the effects of the ageing of the mind and body on the individual and society has presented new perspectives and solutions in the fields of medicine, health sciences and sociology, poetry, drama and prose works have not been studied within such theoretical frameworks. Therefore, this study aims to fill in this gap and bring a new breath to literary studies by analysing German social

¹ Doç. Dr., Kapadokya Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü (Nevşehir, Türkiye), murat_ogutcu@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0003-1523-8321 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 30.01.2022-kabul tarihi: 20.03.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1105702]

gerontologists and the studies published in this field in the United Kingdom and the United States and illustrate the methods that can be used to analyse sample literary texts, including Tarancı's "Yaş Otuz Beş," Shakespeare's King Lear, and Hesse's Siddhartha, from a gerontological perspective. The framework of these exemplifications will be drawn with general and specific methodological suggestions of the said genres. In general methods, it will be emphasized that the age groups and the relations of these groups with each other in the literary works need to be examined both in the periods they were written and when they were received later on. In methodological suggestions specific to the genres of the literary works, the necessity of examining the old and the new in both form and content in the readings of poetry will be emphasized. In readings of drama, on the other hand, it will be underlined that both the text and the performance should be taken into consideration in such readings. In gerontological readings of prose works, it will be emphasized what might need to be considered in terms of character, point of view, setting, plot, and conflict analyses.

Keywords: Literary theory, gerontology, poetry, Cahit Sıtkı Tarancı, drama, William Shakespeare, prose, Hermann Hesse

I. Giriş

İnsanlar doğar, büyür ve ölür. Yaşlanmak ve yaşlılık ne kadar doğal kabul edilen olgular olsa da genelde konuşulmaz, ötelenir ve göz ardı edilir. Ne yazık ki bu göz ardı edilmiş kendini sadece gündelik hayatlarımızda değil onların bir yansıması olan edebiyatı inceleyen edebi kuramlarda da kendini göstermektedir. Oysaki senesans, yani sonuçta ölüme götüren karmaşık yaşlanma olayı tüm varlıklarda var olan bir olgudur ve kaçınılmazdır. Bu kaçınılmaz olguyu irdeleyen bilim dalına ise gerontoloji denmektedir.

Gerontoloji, yani yaşlılık bilimi, gerek ülkemizde gerekse yurtdışında öncelikli olarak tıbbın bir alt alanı olarak irdelenmiş, bireyin ve toplumun zihinsel, bedensel, sosyal ve kültürel olarak yaşlanması konusu son yıllarda sosyoloji, coğrafya, spor bilimleri ve çevre bilimleri gibi bazı sosyal bilimlerde ve fen bilimlerinde alt çalışma alanları olarak gündeme gelmiştir (Özkul & Kalaycı, 2016, s. 259-290; Artan & Irmak, 2018, s. 236-43; Şahin, 2020, s. 37-42; Özgür, 2019, s. 78-109; Koçman, 2006, s. 133-140; Çapcıoğlu & Alpay, 2019, s. 1949-1966; Bektaş, 2007, s. 9-18). Gerontoloji terimi Yunanca *geron* (yaşlı adam) ile *logia* (bilimi) sözcükleri birleştirilerek ilk defa Elie Metchnikoff tarafından 1903 yılında türetilmişse de (s. 298), yaşlılığın ve yaşlanmanın bilimsel olarak incelenmesi Ortaçağ ve öncesine kadar dayanmaktadır.² Bu incelemenin beden ve zihin çalışmalarına odaklanarak başlaması ve daha sonra yapıların irdelenmesi konusunda gelişmesi ise yaşlılığın ve yaşlanmanın temelinde bir beden meselesi olmasından kaynaklanmaktadır (Woodward, 1999, s. xxii).

Gerontoloji ile insanın zihninin ve bedeninin yaşlanması, bunun birey ve toplum üzerindeki etkilerinin incelenmesi tıp, sağlık bilimleri ve sosyoloji alanında yeni bakış açıları ve çözüm önerileri sunulmuşsa da; yaşlılığın kuramsal çerçeveleri içerisinde şiir, tiyatro ve düzyazı eserleri pek de incelenmemiştir.³ Bu eksikliğin bir sebebi ise ilk olarak yurtdışında oluşan edebi gerontoloji çalışmalarının yeni gelişen bir alan olması ve kuramsal alt yapısını yapısalcı Alman sosyal gerontologların çalışmalarının oluşturmasıdır. Bu eksikliği gidermeyi ve edebiyat çalışmalarına yeni bir soluk getirmeyi amaçlayan bu çalışmada Alman sosyal gerontologların ve İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri'nde bu alanda

² Örneğin İbnü'l Cezzar *Tıbbü'l-mesâyih ve hıfzu sıhhatihim* (9. yüzyıl) eserinde yaşlılığın getirdiği zihinsel ve bedensel hastalıklar üzerine bilgi verirken, İbni Sina'nın *El-Kanun fi't-Tıb* (1025) eserinde yaşlı bakımı ile ilgili bilgiler vermiştir (Bayat, 2016, s. 220, 224).

³ Bu konuda ülkemizde yapılan az sayıda çalışmalar için bakınız Reis, 2013; Kalpaklı, 2017; Arslan, 2020; Güçlü, 2020.

yayınlanan eserlerin üzerinde durularak bunların edebi metinleri inceleme konusunda hangi metotlar çerçevesinde kullanılabileceği örnek metin incelemeleriyle irdelenecektir.

II. Tanımlar

Yaşlılık bilimi adından da anlaşılacağı üzere yaşlı bireyler ile yaşlanan toplumların yaşlanma süreçlerinde karşılaştıkları sorun ve durumları inceleyip çözüm üretmeyi amaçlayan toplum bilimine bağlı bir bilim dalıdır. Alman sosyologların araştırmalarından sonra ivme kazanan bu çalışmalarda özellikle 20. yüzyılda giderek yaşlanan toplumların yapısalcı bir çözümlemesi amaçlanmıştır (Kohli, 1988, s. 367-368; Basting, 1995, s. 113-114; Butler, 1963, s. 65-70). 1960'lı yılların sonlarından itibaren ırkçılık, cinsiyetçilik ve türçülük temelindeki ötekileştirmelere karşı geliştirilen hareketlere koşturarak Robert Butler tarafından "ageism," yaş ayrımcılığı terimi ortaya atılarak, gittikçe kurumsallaşan ve işgücü temelinde şekillenen toplum yapısında yaşlıların da ötekileştirildiği belirtilmiştir (1963, s. 66-76). Bu bağlamda geliştirilen "theory of age stratification," yani yaşın katmanlaşması kuramı ile yaş gruplarının ve bunlar arası geçişlerin sınıflandırılıp algılanması sonucu yaşlanma olgusu bir tarihsel çerçeve içerisinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Yaşlılığın ve yaşlanmanın sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet ve çevresel etkilerle belli zamanlarda belli toplumlarda nasıl ötekileştirildiği veya yaşlılara yaşam hakkı tanınmasına olanak sağladığı incelenmeye başlanmıştır (Kohli, 1988, s. 374). Bu çalışmalar ise gerontolojinin dar yaşlılık çalışmalarından "age studies" yani yaş çalışmalarına evrilmesine katkı sunmuş ve genel itibarıyla gerontolojik çalışmalar genişletilerek sadece yaşlıların değil, her yaş grubundaki insanın yaşadığı sosyal, ekonomik, zihinsel ve bedensel ötekileştirmeleri ve sorunları irdelenmeye başlanmıştır.

Bu çalışmaların bir parçası olarak nesiller ve nesiller arası ilişkiler incelenmiş ve bu kavramlar akademik tartışmalarda kuramsal bir temele oturtulmaya çalışılmıştır. Bu tartışmalar tam anlamıyla bir sonuca varmama da "nesil" kavramına farklı ve zengin okumalar sağlayabilecek çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Örneğin Karl Mannheim'e göre nesil kavramı doğum ve ölüm gibi biyolojik ritimlere bağlıyken; Rudolf Heberle neslin kolektif bir anlayış ve ahlakın tezahürü olduğunu belirtmiştir (Heberle'den aktaran Abrams, 1982, s. 258). Dolayısıyla kökleri antik felsefeye dayanan Aristocu beden mi yoksa Platoncu yapının mı daha önemli olduğu sorusu neslin kavramsal anlamlandırılmasında da kilit bir nokta olmuştur.⁴ Bu sorunun bir devamı niteliğinde Gunhild Hagestad ve Peter Uhlenberg ise neslin yaş grubu, kohort (belli ortak özelliklere sahip kişilerin oluşturduğu grup) ve ast ile üstün ilişkisi olarak üç boyutta değerlendirilmesinin gerektiğini belirtmişler (Hagestad ve Uhlenberg'den aktaran Phillipson, 2013, s. 111) ve böylece bedene bağlı kohort ile yapısal olarak hiyerarşik ilişkilerin bağdaştırılması gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Beden ve yapı ikilemini benzer biçimde uzlaştırmaya çalışan David Kertzer bütün bu tanımlama ve gruplamaları "intergenerational," yani nesiller arası kavramı ile birleştirmeye çalışmıştır. Ona göre nesiller dörde ayrılarak, akrabalık zürriyeti nesli, kohort nesli, yaşam evresi nesli ve tarihsel nesil olarak kendini göstermekte (Kertzer, 1983, s. 126) ve ancak bunların kesişme noktalarına göre sağlıklı bir nesil, yaş ve yaşlanma tanımı yapılabilmektedir.

Ancak adlandırmaların ötesinde burada önemli olan sadece nesillerin kendi başlarına incelenip anlaşılması değil nesiller arasılıktan doğan sorun ve çözümlerin toplumsal ilişkileri siyasi ve kültürel açıdan nasıl etkilediğinin ortaya konmasıdır. Bu etkileşim kendini genel olarak kuşak çatışması olarak gösterse de ve genel olarak gerontolojik çalışmalar buna yoğunlaşsa da (Schwarz, 2013, s. 131) toplum

⁴ Aristo maddeci bir yaklaşımla beden dahil birçok kavramla daha çok gözle görünenlere odaklanırken, Platon görünmeyen üst yapılar/akıllar/ideallerin önemini vurgulamaktadır (Ross, 1976, 11-17; Everson, 1997, 1-55).

bilincinin olumlu ve olumsuz yönlerinin yinelenerek aktarımı ile yenilenerek dönüşümü konularının incelenmesi toplumun tarihi ve mevcut yapılarını anlama açısından yol gösterici olmaktadır.

III. Aile içi ve toplumsal nesiller arası ilişkiler

Aile içi ve aile dışı nesiller arası ilişkiler bu çalışmaların küçük ve büyük ölçekleridir. Belli bir zaman ve mekân bağlamı içerisinde sınıf, ırk, cinsiyet, inanış ve dil farklılıklarına dayalı olabilecek olan (Kohli & Szydlik, 2000, s. 7, 11, 13; Tremmel, 2009, s. 22; Mannheim, 2018, s. 313; Spitzer, 1973, s. 1263; Riley, 1987, s. 1-14) aile içi ve toplumsal nesiller kendi aralarında şu şekilde ayrılmaktadır. Aile içi nesiller, zürriyet nesilleridir ve birbirini takip eden aile bireylerinin kan bağı ile soyların oluşmasıyla meydana gelir (Tremmel, 2009, s. 19; Veith, 2006, s. 24-38). Dede/Nine, Oğul/Kız ve Torun üçlemesinin yinelenmesi ve genişletilmesiyle tanımlanan aile içi nesiller, Arapça kökenli nesil kelimesinin sözlük anlamına uygun olarak üreyen bireylerin birbirine kan yolu ile bağlılığı ile beraber bir dayanışma kültürünün içine doğmalarını tanımlar. Bu dayanışma ise kendini “functional solidarity,” yani işlevsel dayanışma, “affective solidarity,” yani duygusal dayanışma ve “associative solidarity,” yani ilişkisel dayanışma olarak göstermektedir. İşlevsel dayanışma maddi, nakdi ve aynı değerler ile zaman ve mekânın takası, kullanımı ve paylaşımına işaret ederken; duygusal dayanışma bireylerin duygusal olarak birbirine yakınlığını değerlendirir; ilişkisel dayanışma ise beraber yapılan etkinliklerin sıklığı ve biçimleri hakkında fikir verir (Kohli & Szydlik, 2000, s. 11).

Modern öncesi geleneksel aile yapılarında bu dayanışma, kendini evin reisi konumundaki orta yaşlı ve eli iş tutan baba figürünün en tepede olduğu dikey bir yapı içerisinde aile içinde gerçekleşen statü ve mülk devirleri ile bu devirlerin karşılığında yaşanan ebeveynlerin çocuklarca bakılması biçiminde göstermiştir (Kohli, 1999, s. 82). Hane kavramı ve bu kavram içerisinde oluşan hane geliri, çalışma ve aile hayatını birbirine bağlarken, gelirin artması veya azalması hane içerisinde bulunan aile bireyleri ile çalışanların varlığına dayanmıştır (Kohli & Meyer, 1986, s. 147; Kohli, Rosenow & Wolf, 1983, s. 24). Hane içerisinde oluşturulan gelir ise bir sonraki nesle aktarılan işlevsel dayanışmanın temelini oluşturmuştur (Tremmel, 2009, s. 67; Kohli & Szydlik, 2000, s. 11). Günümüz toplumlarından farklı olarak ise çalışma ahlaki bir zorunluktan ziyade insanı toplum nazarında düşüren bir meşgale olarak adlandırılmış; avam ve aristokratları birbirinden ayıran seçkinlik kavramı, çalışmak zorunda kalmayıp, bu işlerin toplumun alt tabakasına yapılması ile anlamlandırılmıştır (Kohli, 1988, s. 383; Montrose, 1983, s. 432; Veblen, 1915, s. 1-21). Hangi sınıfta olursa olsun, ailede orta yaşlı aile reisinin yaşlanmayla beraber otoritesinin ve nüfuzunun azalmasını kabullenememesiyle ortaya çıkabilen çatışmalar gösteriyor ki bu dayanışmanın idaresi aile reisinin yaşı ve bedensel sağlığı ile doğru orantılıdır (Ögütçü, 2019, s. 72-73).

17. yüzyıldan başlayarak feodal toplum yapılarının piyasa ekonomisinin gelişmesi nedeniyle gevşemesi, sınıf hareketliliğinin artması, geniş ailelerin aynı hanede bir arada yaşama kültürlerinin 20. yüzyıldan itibaren azalması, ekonomik ve toplumsal gelişmeler sonrası çekirdek ailelerin çoğalması gibi nedenlerle alışlagelen aile kavramlarının ya yeniden tanımlanması ya da yersizleşmesi söz konusudur.

Bireyselleşmenin etkisiyle (Kohli, 1999, s. 83), aile ve iş birbirinden ayrılmaya başlamış, iş gücü aile içinden ziyade piyasa ekonomisinden temin edilmeye başlanmıştır (Kohli & Meyer, 1986, s. 147). Bu ise iş gücünü oluşturma temelinde çocukluk, gençlik ve yaşlılığın belli standart gelişimler içerisinde düzenlenmesini gerektirmiş, üretim ve büyümenin düzenliliği için çalışan iş gücünün eğitimi, kullanımı ve emekli olduktan sonra bakımına odaklanılmıştır (Kohli & Meyer, 1986, s. 147). Toplumda yer edinme ve bunun nimetlerinden faydalanmak için toplumsal yapılara dahil olmaya çabalayan aile bireyleri,

yaşlanma ve yaşlıların bakımı konusunda da kurumsallaşan yapı dahilinde hareket etmeye başlamış ve emekli maaşı ile sosyal haklarını kullanan yaşlılar ya kendi bakımlarını üstlenmiş ya da daha çok yaşlı bakım evlerinde bakılmaya başlanmıştır (Kohli & Meyer, 1986, s. 147-148).

İş gücü dışında kalan yaşlıların değerlendirilmesinde ise sosyal haklarda farklılıklardan oluşabilecek toplumsal eşitsizlik, serbest zamanı değerlendirmek için kültür yapıları ve yaşlıların kendi yaşanmışlıklarına değer verilmesi ile bilgi birikimlerinin aktarımı için sosyalleşme konuları önem kazanmıştır (Kohli, 1988, s. 367). Daha genç ve hala iş gücü konumunda olan aile bireylerinin yaşlanmış aile fertleri ile ilgilenmek için yeterli zamanlarının olmaması ile iş gücü dışında kalan yaşlanmış bireylerin “boş” zamanlarının fazlalığından oluşan zıtlık, yaşlıların anlamlı döngülerden uzak kalmasına neden olmakta ve kaliteli bir emeklilik hayatı sürmesini engellemektedir. Dolayısıyla yaşlanan aile bireyleri ile anlamlı zamanların geçirilmesi, 20. yüzyıl itibariyle genel olarak bireyselliğin artması ve iş gücünün aile dışında kurumsallaşması nedeniyle bakım konusunda soyutlanmış olan yaşlı ve genç aile bireylerinin ilişkileri açısından önem arz etmektedir (Basting, 1995, s. 113-114). Bu bağlamda 20. yüzyıl ile beraber farklılaşmış olan aile içi nesiller arası ilişkiler, toplumsal yapıların etkisi altına girmiş ve kan bağı ile birbirine bağlanan bireylerin anlamlı etkileşimi daha da önemli hale gelmiştir.

Aile dışı, toplumsal, nesiller ise siyasi, kültürel ve ekonomik temellere dayalı olarak belli bir grup insanın belli bir zaman diliminde doğup belli tarihsel olayları benzer yaş aşamasında deneyimlemeleri ile oluşmaktadır. Romantikler veya Garip Akımı gibi edebi akımlar nesilleri sınıflandırmakta kullanılabilirdiği gibi 68 kuşağı, 90’lar çocuğu, Teletabi nesli, Y kuşağı, Z kuşağı gibi tarihsel olgular, belli bir zaman, belli bir mekân, belli olaylar da bireylerin topluca isimlendirilmelerinde kullanılabilmekte ve bireysel farklılıklar göz ardı edilerek bir genelleme yapılabilir.

Teknik yeniliklerin, cinsiyet, meslek, eğitim ve gelir düzeyini aşan ortaklıklar yarattığı ve bu bağlamda bu yeniliklerin temposunun kültürel ve sosyal değişimlerin temposunu etkilediği düşünülmektedir (Kohli & Szydlık, 2000, s. 7-9). Böylesi bir nesli, günlük yaşamdaki teknolojik kazanımlar neticesinde belirli bir zamanda zamana bağlı yaşam olaylarını deneyimleyen ve sınıf, cinsiyet, dini yönelim ve meslekteki farklılıklarla işaretlenmiş heterojen bir toplum olarak görebiliriz (Kohli & Szydlık, 2000, s. 8-9; Tremmel, 2009, 165-166). Burada önemli olan konu, bireyin kendini toplumsal bir nesil ile özdeşleştirmesidir (Kohli & Szydlık, 2000, s. 8). Belli dönemlerde birbirlerine tepki olarak oluşan siyasi görüş, alt kültür veya moda akımlarının gruplaşmalara yol açması gibi, bu gruplaşmalar dışında, apolitik veya anakronistik⁵ nesillerin oluşması da mümkündür. Buna göre toplumsal bir nesil kastedildiğinde zaman ve mekân bağlamında tek bir oluşumdan ziyade bireylerin çevresel faktörlerle beraber bireysel tercihlerinden şekillenen oluşumlardan bahsetmemiz daha yerinde olacaktır. Yoksa, aynı zaman diliminde doğan veya belli bir çevrede doğup yaşayan bireylerin aynı toplumsal nesile mutlaka aidiyet hissi duyması gerekmemektedir.

Aile içi ve aile dışı nesil kavramlarının birleştikleri önemli konulardan biri nesiller arası aktarımlardır. Gerek aile içi gerek toplumsal nesillerin sonraki kuşaklara aktarımı ve (yeniden) adlandırılması, sadece geçmişin değil bugünün de anlamlandırılması açısından önem arz etmektedir. Tremmel ve Rosenthal’in vurguladıkları gibi nesiller arası aktarım pedagojik bir olgu olmakla beraber sosyolojik bir vakadır (Tremmel, 2009, 66-69; Rosenthal, 2000, s. 165-166). Örneğin sözlü ve elimize ulaşan yazılı nasihatname gelenekleri bunların nesiller arası aktarım yoluyla toplumu şekillendiren “eğitim ara[çları]” olarak kullanıldıklarını bizlere göstermektedir (Bayılmış Öğütçü, 2017, s. 36-37).

⁵ Örneğin 2000’li yıllarda doğan bir kişinin kendini 1970’lerin yaşayış kültürü ile özdeşleştirerek bu dönemin müziğini dinleyip, kıyafetlerini giyip ideolojilerini benimsemesi anakronistik bir nesil aidiyeti örneği olarak verilebilir.

Ksenofon'un *Cyrus'un Eğitimi*, Seneka'nın *De Clementia*, Cicero'nun *De Officiis*, Salisbury'nin *Policraticus*, Erasmus'un *Institutio principis Christiani*, Castiglione'nin *Cortegiano*, Machiavelli'nin *Il Principe*'si, Nizamülmülk'ün *Siyasetname*'sinden, Gazali'nin *Nasihah al-mülk*'ü, Yusuf Hashacip'in *Kutadgu Bilig*'ine ve daha sayamayacağımız birçok nasihatnameyi doğru bilinenlerin aktarımı konusunda hassasiyetin önemine vurgu yapan eserler olarak sayabiliriz. Bu eserlerin her kültürdeki çokluğu ve tarih çizelgesindeki sıklığı, her nesil için nesiller arası aktarımın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Nesiller arası aktarımın ise çeşitli biçimleri vardır. Tremmel'e göre bu biçimler hem aktarılanın özü hem de aktarılış şekline göre farklılıklar göstermektedir. "Doğal sermaye" bir nesilden diğer nesle aktarılan doğayı; "gerçek sermaye" mal ve ürünleri; "sosyal sermaye" toplumsal bağların niteliği ve niceliğini; "insan sermayesi" yeti ve bilgiler ile kişiye bağlı olan sağlığı; "kültürel sermaye" içerisinde siyasi, ekonomik ve hukuki yapıları içeren toplumsal kurumları; "bilgi sermayesi" ise kişiye bağlı kalmayan bilgi ve becerinin aktarımını ifade eden terimler olarak karşımıza çıkmaktadır (Tremmel, 2009, 67).

Nesiller arası aktarım, eski neslin sözlü, yazılı ve maddî yaşam öyküsünün yeni nesile hikâyeleştirilerek çizgisel biçimde aktarımıdır Kohli, 1988, s. 367; Bertaux & Kohli, 1984, s. 215; Plummer, 1983, s. 175-176). Burada ister sahip olunan nesnelerin isterse anıların aktarımı olsun, eski neslin bir tür hatırlama eylemi halini alan nesiller arası aktarım, bir önceki neslin deneyimlerinin doğruluğunu kanıtlayan sosyalleşme eylemine dönüşmektedir (Kohli, 1988, s. 386). Buna göre yaşlı insanların varoluşlarını kanıtlama ve tarihsel deneyimlerini kayıt altına almayı güden bu aktarımlar sadece içsel bir zihinsel süreçle değil, aynı zamanda bunları hatırlatan nesnelerle gerçekleşmekte, bunlardan birinin zamana yenik düşmesi, eski nesillerin gerçekliklerini de yok olma tehlikesine sokmaktadır (Myerhoff, 1992, s. 224-225; Kohli, 1988, s. 387). Bundan dolayı nesiller arası aktarım, bireyin bedensel ölümle sonlanır gibi görünen varoluşunu devam ettirmeyi güden içgüdüsel bir tepkisi olarak görülmelidir.

Genel itibariyle nesiller arası aktarımdaki kopuklukta genç neslin suçlandığı görülmektedir (Daatland, 2009, s. 124). Bunun genç neslin ileride yaşlı nesil halini almasından kaynaklanan kısır döngünün bir yansıması olarak daha önce çatıştıkları neslin davranış biçimlerini bilinçli veya bilinçsiz olarak tekrar edip kendilerinden sonraki nesillerle aynı biçimde çatışmalarına yol açtığı belirtilmektedir (Tremmel, 2009, s. 20-33). Bunu aşmak için karşılıklık ve güvenin toplumsal ilişkilerde küçük ölçekte aile içi nesiller arası aktarımlarda bilgi sermayesinin bir sonraki nesle aktarımıyla gerçekleştiğini vurgulayan araştırmacılar, bu karşılıklığın bir tür birbirini önemseme ve birbirine inanmayı gerektiren sorumluluk getirdiğine dikkat çekmektedirler (Putnam & Goss, 2001, s. 21; Schechler, 2002, s. 69; Tremmel, 2009, s. 67, 88; Kohli & Szydlık, 2000, s. 11).⁶

Bu bağlamda, eski ve yeninin farklılığı ile bu ikisi arasındaki devamlılığın vurgulandığını belirten incelemeler (Thane, 2000, s. 2), aslında gerontolojik çalışmaların bir bakıma tarih araştırmalarını da içine aldığını ve bu çalışmalar ile tarih yazımında yaşanan sorunların benzerlerinin yaşandığını göstermektedir. Hamaset ile nesnellik arasında giden bir anlayış duygusal yaklaşımlar sonucu oluşmakta, önceki nesillerin yaptıklarının seçilerek kahramanlıklara ve utanılacak hadiselere

⁶ Ancak, her ne kadar aile içi nesiller, birbirlerine maddî ve araçsal olarak yardım etseler de, dünya görüşündeki farklılıklar ve algılanan sosyal eşitsizlik nedeniyle nesil dayanışması için bir zorunluluk hissedilmesiyle (Kohli & Szydlık, 2000, s. 11; Kohli, 1999, s. 82; Kohli, 1988, 374), bu yükümlülüğün ortadan kalktığı durumlar mevcuttur. Örneğin, kişilerin bir önceki nesil bireylerinden farklı siyasi görüş veya iş ile gündelik hayat tercihi sahibi olmaları, nesiller arası devamlılığa çatışmalara yol açarak yeni bir çizgi doğrultusunda bir aktarımın oluşmasını sağlayan kırılmalara sebep vermektedir.

indirgenmesi şimdiki neslin kimliğinin bir parçası olarak birinci veya ikinci elden edindiği hatıralarla geçmiş ile özdeşleşmesine veya bu geçmişi reddetmesine yol açmaktadır.

Toplumsal tarih gibi aile tarihi de aidiyet veya yabancılaşma duygusunu yaratabilecek önemli bir unsurdur. Buna göre toplumsal (tarihsel) ve ailevi nesiller arasındaki önemli bağlantılar, bir bireyin aile üyesi olarak belli bir toplumsal nesilde öz kimliğini oluşturmasında ne gibi katkıda bulunduğuna göre değişmektedir (Kohli & Szydlık, 2000, s. 15). Genetik aktarım ve soyaçekim dışında da bireyin toplumdaki yerinin konumu aile tarihinin toplumsal algısıyla doğru orantılıdır. Bundan dolayı, olumsuz kalıtlar ile doğumla kazanılan hakları oluşturabilecek olumlu ailevi miraslar, yaşam olaylarının nesiller arası aktarılmasını ve aile geçmişinin ve soyunun mevcut nesli tanımlamasını sağlayan önemli unsurlardır. Geçmiş, bugünü ve geleceği irdeleyen gerontolojik çalışmalar bu nedenle bireyin zaman-mekân bağlamında toplumdaki yerini ortaya koyan önemli bir çalışma alanıdır. Bundan dolayı geçmiş ve günümüz edebi eserlerini anlamlandırma açısından edebi gerontoloji toplumların yansıması olan ve onları şekillendiren edebi eserlerdeki nesil kavramı ile nesiller arası ilişkileri ortaya koyup yeni okumalar yapılmasına olanak sağlayacaktır. Bunun için ise genel bir çalışma metodu ile şiir, tiyatro ve düzyazı eserlerinin özelinde birtakım metotlar önerilecektir.

IV. Genel edebi gerontoloji metotları

Öncelikle genel metotlardan başlayacak olursak, gerontolojik çalışmalar genel itibariyle yaş gruplarını ve yaşlanmayı irdelediği için, incelenecek eserdeki yaş grupları ve bu grupların birbiriyle ilişkileri tanımlanmalı, eserlerin yazıldığı ve sonrasında alımlandığı dönemlere göre bu tanımlamalar incelenmelidir. Eserde bahsi geçen yaşlı karakterlerin doğmuş ve büyümüş oldukları doğrular, eserdeki genç karakterlerin doğruları ve olguları ile ne oranda benzediğine bakılmalıdır. Toplumsal değişimlerin varlığında ise her yaş grubundaki karakterler bu değişimlere göre konumlandırılmalıdır. Farklı yaş grubundaki karakterlerin birbirleriyle ne oranda ve biçimde dayanışma içinde oldukları ve nesiller arası bir aktarımın olup olmadığı konusu dışında eserde irdelenen nesillerin aile içi ve/veya toplumsal nesiller olup olmadığı ve bireyin içinde olduğu bu nesil grubuyla nasıl bir ilişki içerisinde olduğuna bakılmalıdır. Eser bu konularda yeterli veri verse de vermese de bu uygulamalarla beraber eserin yazıldığı ve eserin alımlandığı dönemler benzer biçimde irdelenmeli ve metin dışı yapılar da ortaya konmalıdır. Böylelikle, birbiriyle bağlantılı olan yazar, metin ve okuyucu ilişkileri zaman ve mekân kesişimleriyle ortaya konularak derinlemesine bir gerontolojik okuma yapılabilecektir.

Yapıların bulunmasından sonra ise eserin türüne göre belli metotlar kullanılarak gerontolojik bir okuma yapılabilir. Burada verilecek şiir, tiyatro ve düzyazı örnekleri özellikle yaşlı veya yaşlanmakta olan karakterlerin ön planda olduğu birer eseri kısaca içerecektir. Bunun yapılmasındaki amaç ise gerontolojik bir okumanın örneklendirmesini betimleyici bir çerçeve doğrultusunda daha anlaşılır hale getirmektir; yoksa şimdiye kadar değinilen bütün kuramsal altyapı her türlü edebi eserde çocuklardan ergenlere, gençlerden orta yaşlılara ve sonrasına kadar her yaş grubuna ve her toplumsal cinsiyete mensup karakter veya kişiyi incelemek için kullanılabilir.⁷ Yapılacak olan çalışmaların ise buradaki örneklerden daha uzun ve derinlemesine olacağı açıktır.

⁷ Uygulama önerilerinde kullanılan -meli ve -mah dili bir zorunluluktan ziyade yönlendirme amacı ile kullanılan çerçevesel kalıplardır. Bununla beraber incelenecek ilgili esere göre burada önerilen yöntemsel çerçevenin sadece bir kısmını uygulayarak veya başka kuramlardan faydalanılarak ilave yöntemlerle beraber bir inceleme yapılması, gerontolojik bir okumayı daha da zengin hale getirebilecektir.

V. Gerontoloji ve Şiir: Tarancı örneklendirmesi

Şiir ile başlayacak olursak, genel olarak gerontolojik bir şiir okumasında şiirin içerisinde kalıp ve kafiye olduğu biçim ile içerisinde kullanılan dil, konu, bakış açısı gibi unsurları barındıran içerik konularında eski ve yeninin ele alınışının incelenmesi gerekmektedir. Burada ana inceleme başlıkları şunlardır: eskinin neleri alınmakta, neleri alınmamakta, eskiden nasıl ayrılmakta, şiirin oluşumu çizgisel bir devamlılık mı yoksa tepkisel bir iz düşünüm mü; yeni bir gelenek mi oluşturulmak istenmekte yoksa var olan bir gelenek yinelenerek dönüştürülmekte midir; içerik olarak dil ve konu çağına uygun mu yoksa eskiye dair bir özlem mi mevcut ve kelime seçimi bunu nasıl yansıtmakta; şiir zamansal bir sırada mı yazılmıştır veya geçmiş zamanla şimdiki zaman arasında bir gelgit mevcut mudur, mevcutsa bu hangi sözcüklerle vurgulanmıştır. Bu bağlamda hem biçim hem içerik olarak ait olduğu neslin ve nesiller arası ilişkilerin ne denli yansıtıldığı, bir çatışmadan, devamlılıktan veya dönüşümden mi bahsedildiği konuları gerontolojik bir şiir okumasının temelini oluşturmaktadır.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın (1910-1956) "Otuz Beş Yaş" Şiiri (1946) orta yaş bunalımı, gençlik, yaşlanma ve ölüm üzerine durulan Türk şiirinin önemli başyapıtlarındandır. Bu anlamda da gerontolojik bir okuma için çok uygundur. Otuz beş yaşına giren ve yaşlanmanın bedeni üzerindeki etkileri ve bu etkilerin kendisinde ne gibi düşünceler yarattığını birincil tekil şahısta düşünen şiirin kişisi üzerine odaklanmaktadır. Her birinde on birli hece ölçüsü kullanılan yedi beşlikten oluşan şiirde çapraz uyak örgüsü kullanılmıştır. Eski şiir kalıplarından da uzak olan ve yeni Garip akımını da yansıtmayan bu şiir, şairin eski, yeni, Doğu ve Batı kalıplarını harmanladığı özgün bir çalışmadır. Dönemin kendi dilini olabildiğince dil devrimini yansıtmaya çalışarak kullanılan Tarancı, eski gençliğini övmek için kullandığı kelimelerde ise tam tersi "cevher" ve "heyecan" (Tarancı, 2007, s. 3, 13)⁸ gibi kelimeler kullanarak dil açısından da eski ve yeni arasında bir zıtlık yaratmaktadır. Tabi bunu yaparken Batı usulü kafiye ve kalıplara uygunluğu da düşünen Tarancı, 35 dizede 35 yaşını ve bunun kendisinde yarattığı duygu ve düşünceleri anlatır. Bir bakıma şimdiye kadar yaşadığı 35 yıl ile bundan sonra yaşayabilme ihtimali olduğunu düşündüğü 35 yıl ve yaşlanmanın sonucunda ölümü bir şiire sığdırır. Genç yaşta aramızdan ayrılan Tarancı'nın umduğu diğer 35 yılın sadece 10'unu yaşayabilmiş olması ise şiirde bahsedilen gelecekle ilgili belirsizliğin ne kadar da yerinde bir tespit olduğunu acı bir biçimde göstermektedir.

Ömrünün yarısına geldiği, geçmişte kaldığı ve gençliğini artık kaybettiği düşünceleri doğrultusunda okuma yapan kişi, geçmişi olumlu kelimelerle tarif ederken, yaşlılığı olumsuz kelimelerle anlatmaktadır. Geçmişte kalan gençliğinin değerli ve hareketli bir zaman dilimi olduğunu "cevher," "şevk," "heyecan," "güler yüzlü adam," "kaygısız" gibi kelimelerle betimlerken (Tarancı, 2007, s. 3, 13-5), yaşlanmakta olan bu gününün durağanlığını ve aşındırıcı etkisini ise "kar," "çizgili yüz," "mor halkalar," "dert" (Tarancı, 2007, s. 6-8, 24) gibi kelimelerle dile getirmektedir. Burada yapılan yaşam öyküsel hatırlama eylemi değişimin kişi üzerindeki etkisini dile getirirken, bunların kişinin bedeni ve etrafındaki insan ve nesnelere ile günümüzdeki maddi karşılıklarına bakılınca geçmişte kalan eylem ve hatıraların gerçek olup olmadığı sorunsallaştırılmıştır.

Maddesel olarak geçmişin var olduğuna kanıt sayabileceğimiz resimler, eskiden beraber olunan "aşk[lar]" ve "dostla[r]"ın şiirin kişisinde karşılık bulamaması ve şu an beraber olamamalarından kaynaklı farklı anlamlar yüklenmesi (Tarancı, 2007, s. 11-20), geçmişten miras kalan aktarımların anlamlılığını sorgulamaktadır. Duygusal ve ilişkisel dayanışma yoksunluğunun bireysel yaşlanma sürecindeki etkisini betimleyen şiirin bu kısmı aslında bireyin toplum içerisindeki yerini ve anlamını da sorgulamaktadır. Resimler hala mevcuttur, eski dostlar hala yaşamaktadır, ancak resimlerdeki yüz ile

⁸ Alıntılarda, şiirin satır numaralarına atıf yapılmıştır.

aynada bakılan yüzün farklılığı ile dostların eski zamanlardaki gibi şiirin kişisiyle nicelik ve nitelik olarak ilgilenmemeleri kişiyi orta yaş bunalımına sokan önemli nedenlerdendir.

Birinci tekil şahıs anlatım kişinin yalnızlaşmasını yansıtmakta (Tarancı, 2007, s. 20), yaşanan yalnızlık ise derin düşünmesine yol açmaktadır. Ölümün kaçınılmazlığını doğanın ve olguların da yaşlanmasını veya hiddetini anlamasıyla bir farkındalık kazanan kişi, yaşlanmayı bir “dert” (Tarancı, 2007, s. 21-27, 31) ile özdeşleştirmektedir. Ölümü ardında “tarumar” bir varoluş bırakan bir yok oluş olarak gören kişi (Tarancı, 2007, s. 28-30), yazdığı şiir ile bir bakıma varoluşunu kayıt altına almaya çabalamaktadır. Ölümün kendisine ne zaman geleceğini bilmeyen ama geldiğinde insan varoluş debdebesinin ne kadar boş bir “saltana[t]” olduğunu vurgulayarak sözlerine son veren kişi (Tarancı, 2007, s. 31-5), ne bahsi geçmeyen kendi ailesi ne de aile dışı bir nesil ile bir sonraki nesle aktarım konusunda bir kaygısının olmadığını göstermektedir. Kişi kendi neslinde bir dayanışma görmemektedir ve bu kendini gerçekleştirmiş olma hissini engellemektedir. Aile içi nesilden bahsedilmeyen şiirde, önceki, şimdiki ve sonraki nesil aile bireylerinin sağlayabileceği dayanışmanın getireceği olası iç huzur bulunmamaktadır. Bireysel zevklerle gelen, sorumluluk hissi alınmadan sürdürülen hayatın insanı yalnızlığa ittiğini, toplumsal nesilleri teşkil eden dostlarının dayanışmasının ise zaman ve mekâna bağlı olduğunun farkına varan kişi, yaş alırken sosyalleşememenin ve kendini gerçekleştirememenin acısını yaşamaktadır.

Kendisine odaklanan kişi, bu odaklanışla derin düşüncelere dalıp bir farkındalık yaşarken, yaşantısının anlamsızlığı üzerinde durup, ruhsal çöküntüsünü şiirine yansıtarak, içindekileri dışa vurmaktadır. Bu dışavurum ise daha sonraki nesillerce okunan önemli bir şiir haline gelirken, kendi döneminden sonraki Türk okuyucularına benzer ve her okumada kendisine özel okumalar yapmasını sağlayarak dolaylı yoldan nesiller arası bir aktarıma yol açmaktadır. Dante’nin *İlahi Komedya*’sında geçen “Hayat yolumuzun yarısında, kendimi karanlık bir ormanda buldum” (2008, s. 5) sözünden ilham alarak başlayan şiirin, bir bakıma Bâkî’nin “Kadrini seng-i musallâda bilip ey Bâkî / Durup el bağlayalar karşıma yâran saf saf” beytine gönderme yaparak bitmesi (Aksu, 2006, s. 223), Tarancı’nın kendinden önce gelen Batı ve Doğu edebiyatlarını özümseyip uyarlayarak yeni nesillere aktarmasını sağlamıştır. Karanlık orman ve musalla taşı göndermeleri nasıl devam edeceği belirsiz ama aslında nasıl sonlanacağı bilinen yaşlanmanın karamsar bir bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bağlamda Tarancı, orta yaş grubunu, yaşlanmayı ve bunlardan duyulan insani kaygıları dile getirerek insanın varoluşunun açmazlarının bir iz düşümünü vermiştir.

VI. Gerontoloji ve tiyatro: Shakespeare örneklendirmesi

Tiyatro ile devam edecek olursak, genel olarak bir tiyatro oyununun gerontolojik okumasında tiyatro eserinin hem metne hem de gösteriye dayalı unsurları göz önünde bulundurulmalıdır. Birbirinden çok ayrılmayan bu iki unsur değerlendirildiğinde, oyun içindeki mekân ve zamanın oynandığı döneme göre çağdaş ve yeni mi yoksa geçmişe dair ve eski mi olduğu konusu irdelenmelidir. Mekânın hem tiyatro binası olarak hem oyun kurgusu olarak içeride mi yoksa dışarıda mı olduğu, irdelenen yaş grupları ve onların diğer yaş gruplarıyla ilgili etkileşimlerinde ne gibi bir rol oynadığına bakılmalıdır. Oyundaki karakterlerin yaş grupları tanımlanmalı ve birbirleriyle etkileşimlerinin dayanışma mı yoksa oyundaki çatışmanın sebeplerinden birini mi teşkil ettiği bulunmalıdır. Karakterlerin kendileriyle veya başkalarının dönüşümleri ile ne denli çatıştıkları konusunda aile içi ve toplumsal nesillerin ne gibi etkilerinin olduğu incelenmelidir. Karakterlerin hatırladıkları veya buldukları zamanlarla nesil algılayışları konusu toplumsal cinsiyet, milliyet, sınıf çatışmaları ile doğa sorunları gibi nesillerin yapılarını ve alımlamalarını etkileyen unsurlar doğrultusunda irdelenmelidir.

Oyunun geleneksel halleriyle biçimsel olarak iyi başlayıp kötü biten trajedi, kötü başlayıp iyi biten komedi ve bu iki türün özelliklerini içeren trajikomedinin dil, kurgu ve karakter oluşumunda aile içi ve toplumsal nesiller arası ilişkileri nasıl etkilediği üzerine düşünülmelidir. Epik, absürt veya post-dramatik bir tiyatro eseri inceleniyorsa, bu farklı türlerin yaş, yaşlanma ve nesiller arası ilişkiler konusunda neyi nasıl anlattıkları bulunmalı ve bu türlere özgü dil ve tiyatro araçlarına göre konumlandırılmalıdır. Bu bağlamda oyunun türü daha önceki türlerin bir devamı olarak bir nesiller arası devamlılığı mı yoksa daha önceki türlere karşı bir tepkiyi mi teşkil ettiği konusuna bakılmalıdır.

Hem kendi döneminde hem de sonraki dönemlerde sahnelenip okunduğunda, izleyicilerin veya okurların toplumsal ve aile içi nesil algılayışlarına göre yaş, yaşlanma ve nesiller arası ilişkiler konularında ne gibi farklı okumalar yapılmaktadır konusuna bakılmalıdır. Oyunların türü ne olursa olsun, gösterimle ilgili olan ve kullanılan tiyatro mekânı, ışık, kostüm, makyaj, duruş, jest, mimik, tonlama, göstermecî veya benzetmecî oyunculuk gibi unsurlar dikkat edilmesi gerekir. Bu unsurlar gerontolojik açıdan oyunun kendi ve sonraki dönemlerdeki gösterim ve okumalarında bize nasıl yol gösterebilir konusu önemli bir meseledir. Oyunlarda bahsi geçebilecek eskiye dair bir kurgu, hem geçmişî anlatan ve konumlandırılan, hem de gününü de anlamlandırmaya yarayan unsurlar olduğu unutulmamalıdır. Yapılacak gerontolojik okumalarda yukarıdaki bütün bu unsurlar vurgulanmalıdır.

William Shakespeare'in (1564-1616) önemli trajedilerinden biri olan *Kral Lear* (1606), yaşlanma ile aile ve toplum içindeki otoritenin zıtlığı, yaşarken yapılan mal paylaşımının doğuracağı sıkıntılar, yaşlı bakımı ve bu sorumluluğun kimin tarafından üstlenilmesi gerektiği ile aile içi dayanışmanın önemli bir unsuru olan sevginin sözde değil özde olması gerekliliğini irdeleyen önemli bir oyundur. Bu anlamda bu tiyatro eseri gerontolojik bir okuma için çok uygundur. Biçim olarak bakıldığında *Kral Lear* oyununun konusu Holinshed gibi vakayinamelerden esinlenerek daha önce Queen's Men oyuncularından *King Lear* (1588-1594 civarı) olarak sahnelenmiş, ancak halk edebiyatından faydalanarak sonu mutlu biten bir hikayeye aktarılmıştır (Knowles, 2002, s. 12-18). Shakespeare ise kendisine ulaşan bu kaynakları yeniden yorumlayarak kendi dönemindeki nesillere uygun hale getirmiş, iç karışıklıkların ve buhranın yaşandığı bir dönemde ülkenin sosyo-politik korkularından biri olan ülkenin bölünmesi konusu dahilinde (Shapiro, 2015, s. 39-54) oyunu olabildiğince derinleştirerek daha karanlık bir hal içinde yeniden yazmıştır. Kumpanyanın bir zamanlar yakışıklı genç başaktörü Richard Burbage'in ise 38 yaşına bastığı sıralarda *Lear*'i oynaması sadece karakterin değil aynı zamanda kendisinin de yaşlanma süreci konusunda derin düşünüp bunu sahnede aktarmasını ve bu bağlamda sabit olmayan tiyatro metni hakkında yazara dönütler vermesini sağladığı kuvvetli bir olasılıktır.

Oyun, otoriter bir babanın kendini emekli etmeden önce sahip olduğu mülkü paylaşmak için varislerinden kendisine duydukları sevgiyi, bir bakıma saygıyı, dile getirmelerini istemesiyle başlar (Shakespeare, 1997, 1.1.35-54).⁹ Ancak, burada dönemin feodal toplumuna göre toprağın ve otoritenin bölünmesini önlemek amacıyla malın ve mülkün büyük bölümünün en büyük çocuğa normal veraset yollarıyla aktarılmasının terki, o ana kadar bastırılmış olan nesiller arası çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. *Lear*'in "ölüme yaklaş[tığı]nın" farkındalığı dışında idare konusunda "[t]üm sorumlulukları ve devlet işlerinin yükünü / İhtiyar sırtı[ndan] atm[a]" isteği (Shakespeare, 1997, 1.1.38-39) dönemin anlayışına göre otoritenin sağlıklı ve en fazla orta yaşlı bireylerin elinde olması gerekliliğine

⁹ Metin içi doğrudan oyun alıntılarında 2017 basım tarihli Türkçe çevirisi kullanılmakla beraber, çeviride perde ve sahne numaraları dışında satır numaraları mevcut olmadığından 1997 basım tarihli İngilizce kaynaktaki perde, sahne ve satır numaraları dikkate alınmış ve sırasıyla belirtilmiştir.

uygunken, bunu kendi sağlığında yapmasının sakıncaları oyunun geri kalanında gün yüzüne çıkmaktadır.

Sırasıyla Goneril ve Regan kendi çıkarları uğrunda tumturaklı sözler ve abartılı bir dille sevgilerini ispat etmeye çalışırken, Cordelia'nın buna tepki olarak babasını olması gerektiği kadar sevdiğini ve bu konuda hiçbir şey söylemeyeceğini bildirmesi (Shakespeare, 1997, 1.1.55-127), veraset konularında duygusal ve işlevsel dayanışmanın zıtlığının göz boyamalarla örtülebilmek ihtimalini ortaya koymaktadır. Devletin başı olarak dalkavukluktan hoşlanma hatasını aile içi ilişkilerine de yansıtan Lear, en çok sevdiği çocuğu Cordelia'nın dalkavukluk yapmamasını saygısızlık olarak yorumlar. Bu nedenle mirastan mahrum bırakılan Cordelia kendisini Lear'in topraklarından çeyiz olarak vereceği pay olmaksızın her türlü kabul eden Fransa Kralı ile evlenmek üzere ayrılırken (Shakespeare, 1997, 1.1.282-284), yalnız başına kalan Goneril ve Regan asıl düşüncelerini dışa vururlar. Yaşlanan bireylerin toplumda güç sahibi olan neslin bireyleri tarafından önemsiz bir topluluk üyesi olarak dışlanmasını (Kohli, 1988, s. 375) örneklendiren bu sahne, gücün ve değer görmenin bedeninin durumu ve sağlığıyla koşut olduğunu göstermektedir. Goneril ve Regan, babalarının fevri davranışlarının onun yaşlanmasına ve Hipokrat tarafından ortaya konulan, Galen ile İbni Sina tarafından geliştirilen ve döneminde gerçek kabul edilen dört beden sıvılarının düzenine gönderme yaparak safra fazlalığından asabi olmasına verirler. Bu durumun dikkat edilerek kontrol edilmesi gerektiğine hükmeden kardeşler, otoriteyi elinde bulundurup sorumluluktan arı biçimde hükmetmek isteyen babaları konusunda bir şeyler yapmaları gerektiği konusunda uzlaşırlar (Shakespeare, 1997, 1.1.285-309; Jouanna, 2012, s. 335-360). Eski neslin feshini ve kendi nesillerinin mutlak güce sahip olması gerektiğini vurgulayan kardeşler, gücün yaş ile doğru orantılı olduğunu gözler önüne sermektedirler.

Lear'in otoriter babadan yaşlı ve güçsüz bir adama evrilişini (Özkan-Gürücü, 2019, s. 114)¹⁰ ise Goneril ve Regan'ın kendisini barındırmama konusunda anlaşmaları (Shakespeare, 1997, 1.4.180-344; 2.2.316-475) ve kendisini sokakta bulmasıyla görmekteyiz. Lear'in bir kral gibi davranarak 100 kişilik maiyetinin de bakımının yapılmasını istemesi, kral olmanın getirdiği ayrıcalıklara sahip olmak istediği halde kral olmanın gerektirdiği sorumlulukları almak istememesinin uyumsuzluğundan kaynaklanan sorunlara yol açmaktadır. Regan'ın da dile getirdiği gibi, Lear yaşlıdır, ve başkaları tarafından yönetilmek durumunda; çocukları bu durumda sadece yaşlı bir adam olarak bakımını üstlenmeyi istemektedirler (Shakespeare, 1997, 2.2.335-345). Aile içi ve toplumsal rollerini birbirine karıştırıp sorumluluktan arı bir anlayışla el üstünde tutulmak isteyen Lear'ın, tam anlamıyla sağlıklı bir sosyal hayatta kendini gerçekleştireceği bir yaşlanmaya hazırlanmadığını, daha çok eski yaşantısına devam etmek istediğini görmekteyiz.

Yaşlıların ötekileştirilmesi ve yalnızlaştırılmasının beden ve akıl sağlıklarına etkisini ise, Lear'in hayal ettiği ve gerçekte yaşadığı emeklilik sürecinin sonunda kendini dışarıda bir fundalıkta süregelen bir fırtınanın ortasında bulmasında görmekteyiz (Shakespeare, 1997, 3.2.1-78). Sarayın şatafatı, maiyetinin debdebesinden sıyrıldığı anlarda akıl hastası kılığına bürünmüş Edgar'ı görünce insanın çaresizliğini gözlemleyen Lear'e göre insan "iki ayaklı hayvandan başka bir şey değil"dir (Shakespeare, 1997, 3.4.113-115). Shakespeare'in *Size Nasıl Geliyorsa* (1599) oyununda insanın yedi çağında bahsettiği gibi (Shakespeare, 2004, 2.7.139-166), Lear bu çağların en sonundadır ve kraliyetin getirdiği göz

¹⁰ Burada asıl olay örgüsünün bir benzerini Gloucester ve iki oğlu ile yaşantılarında benzer bir şekilde görülmektedir. Benzer biçimde gerontolojik bir okuması yapılabilecek bu nesiller arası ilişkiler zaman ve mekân kısıtlamasından dolayı bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

boyamalarından sıyrılınca aslında hayatının ne kadar da tatsız ve tuzsuz olduğunu, bedensel ve zihinsel yorgunlukla ölümü beklediğinin farkına varır.¹¹

Bu Lear'a geç de olsa debdebenin hiçliği konusunda farkındalık kazandırsa da onun akıl ve beden sağlığını neredeyse kaybetmesine yol açmaktadır. Oyunun ilerleyen kısımlarında Cordelia'nın Lear'ın bakımını üstlenmesi ve sağlığı konusunda bir doktora başvurulması (Shakespeare, 1997, 4.7.1-84) dönemin nesiller arası ilişkileri bakımından ebeveyn-çocuk ilişkisinde beklenen bir davranış olarak görülmektedir. Daha önceden yaptığı gibi kendisine bir kral gibi davranılmasını isteme düşüncesinden vazgeçen Lear, Cordelia'dan da kendisini sadece yaşlı bir adam olarak affetmesini ve geçmişe sünger çekmesini isteyerek (Shakespeare, 1997, 4.7.82-84), sağlıklı bir yaşlılık geçirmek istediğini göstermektedir. Cordelia kendisini dinleyerek babası namına taht davası gütmese belki ikisinin de hayatta kalıp mutlu bir yaşlanma sürecini beraber geçirecekleri açıktır. Oyunun sonunda esir düşen baba-kızın hayatları hazin bir biçimde noktalanır. Lear'a kötülük yapan evlatları birbirlerine Edmund adlı bir diğer kötü karakteri elde etmek için kötülük yapayım derken kendi elleri ve hataları sonucu ölürlerken; Edmun'un bir oyunu sonucu Cordelia'nın gözleri önünde asılmasını gören Lear, kalp krizi geçirerek vefat eder (Shakespeare, 1997, 5.3.225-240; 5.3.304-310). Bu son ise sağlıklı yaşlanmanın ve nesiller arası aktarımının sağlıklı biçimde gerçekleşmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

VII. Gerontoloji ve düzyazı: Hesse örneklendirmesi

İnceleyeceğimiz son tür olan düzyazıya gelecek olursak, genel bir gerontolojik düzyazı okumasında karakter, bakış açısı, yer ve zaman, olay örgüsü ve çatışma ekseninde şunlara dikkat etmek gerekir. Karakterin hangi yaş grubunda olduğu, basmakalıp bir tiplene mi yoksa psikolojik derinliğe sahip bir karakter olup olmadığına bakılmalıdır. Hikayenin bir gelişim üzerine mi kurgulandığı yoksa belli bir zaman mekândan bir kesiti mi irdelediğine bakılması gerekmektedir. Bakış açısı incelendiğinde ise karakterin kendisini nasıl gördüğü mü, yoksa başkalarının onu nasıl gördüğüne mi odaklandığına bakılmalıdır. Bu, özellikle, yaş almanın ve karakterin bulunduğu aile içi ve toplumsal nesillerde kendini nasıl konumladığı ve başkalarının onu nasıl konumladığını açıklamak için önem arz etmektedir. Burada karakter kendi hikayesini kendisi mi anlatarak yaşantılarını aktarabiliyor, yoksa yaşayıp onu anlatmak başkasına mı kalıyor irdelenmelidir. Nelerin aktarılıp, nelerin aktarılmadığı hangi etmenlerce etkilenmektedir konusuna bakılmalıdır; çünkü bu karakterin yaşam öyküsünün nitelendirilmesi ve nesiller arası aktarımın anlaşılması için önemlidir. Karakterin başından geçmiş, geçmekte olan ve geçecek olayların ne zaman ve nerede geçtiği, geçiş sürecinin mi, yazıldığından daha önce mi yoksa çağının mı incelendiği, sonraki okurların zaman ve mekân kesişiminde karakterin nesil algısının nasıl alımlandığına bakılmalıdır. Karakterin yaşantısını aktaran olay örgüsü çizgisel mi, döngüsel midir; ve sonuç olarak karakter kendini gerçekleştirmiş ve varoluşunu aktarabilmiş mi yoksa olay örgüsündeki boşluklarla karakterin hem maddeten hem de manen yok oluşu mu aktarılmaya çalışılmış incelenmelidir. İster kendini gerçekleştirmiş, isterse gerçekleştirilmemiş olsun, karakterin yaşamış olduğu çatışmalar, eski ve yeninin çatışması mıdır bakılmalıdır. Böylesi nesiller arası bir çatışma karakteri kendi, başkaları ve toplumla çatışmasını örneklendirebilmesinin yanı sıra nesiller arası ilişkilerin en önemli ayaklarından biri olan toplumsal ve bireysel değişimi ve buna ayak uydurulup uydurulamamanın getirdiği sancıların anlaşılması için önemli bir bakış açısı kazandırabilir.

Hermann Hesse'nin (1877-1962) Buddha'nın hayatından esinlenerek yazdığı *Siddhartha* (1922) adlı romanı, bir insanın kendi iç dünyasını keşfini ele alan bir oluşum hikayesini anlatmakta, yaş aldıkça

¹¹ Bu çağlar sırasıyla şöyledir: bebeklik, okul çocuğu dönemi, aşık delikanlılık, askerlik, hâkimlik, yaşlılık ve sonuncusu ölüm öncesi ikinci çocukluk.

bedeni ve zihnini farklı yaşantılara maruz bırakan ana karakterin yaşlanma süreci sonucunda Sanskrit dilinden alınan eserin adında da gizli olduğu gibi varlığının anlamını bulmasını konu almaktadır. Yaş evrelerini ve yaşlanmayı bir yaşam öyküsü biçiminde aktaran bu roman, bu bağlamda gerontolojik bir okuma için son derece uygundur.

Brahman rahibi babasının öğretileri ve nesiller arası aktarımının kendini gerçekleştirmek için yeterli olamayacağı kanısına varan romanın başkarakteri Siddhartha arkadaşı Govinda ile birlikte çıktığı yolculukta (Hesse, 2008, s. 11-20), önce bedenini yok sayarak manevi anlamda doyuma ulaşmaya çalışır. Katı bir oruç tutup her türlü kişisel eşyayı reddeden Siddhartha, derin meditasyon uygulayarak kendini ve varoluşunu anlamaya çalışmaktadır (Hesse, 2008, s. 21-33). Methini duyduğu Buddha'ya gittiğinde kendi nesil daşı ve o ana kadar yoldaşı olan Govinda o dönemde yüzlerce gencin yaptığı gibi hevesle Buddha'ya tabi olurken, Siddhartha Buddha öğretisinde bireysel farklılıkların ve deneyimlerin yok sayıldığını, kendinden başka bir yol göstericiye ihtiyacı olmadığını düşündüğünü beyan eder (Hesse, 2008, s. 34-45). Böylece Siddhartha babasının temsil ettiği sadece kendinden önceki aile içi nesilden değil aynı zamanda kendi toplumsal neslinden de farklı bir anlayışa sahip olduğunu ve aidiyet hissi yaratmayan her iki durumu da reddederek özgün bir birey olmak istediğini vurgulamaktadır.

Kendini bulma yolculuğunda her türlü otoriteyi reddeden genç Siddhartha, nesiller arası etkileşimde çatışma ve reddetme yolunu seçer. Bu yolculuk sırasında kendinden yaşça büyük olan ve cömertliği nedeniyle onu karşısına ücretsiz taşıyan bir kayıkçı ile karşılaşır. Siddhartha'nın, hayatının sonraki dönemlerinde bu kayıkçının kendisine yol gösterici ve rehber olacağından habersiz oluşu, bir bakıma, yaş almada eski ile yeninin çatışmasının doğallığını ortaya koymaktadır.

Tek başına gittiği yolculukta o ana kadar reddettiği dünyevi yaşantıları sonuna kadar yaşamasına sebep olacak Kamala adında bir hayat kadını ile karşılaşır ve bu hayatında önemli bir dönüm noktası olur. Siddhartha'nın kendini gerçekleştirmesi ve onu elde etmesi için öncelikle maddi anlamda zengin olmasını salık veren Kamala, bu dünyaya odaklanmasına yol açar. Siddhartha ise özel olma yolunda ilerlemek isterken kendini dönemin birçok insanının yaptığı davranışların aynısını yapar bulmaktadır (Hesse, 2008, s. 46-71). Siddhartha zengin bir hayatta Kamala'nın aşığı olur ve zevküsefa içerisinde günlerini geçirir (Hesse, 2008, s. 72-82). Orta yaşa geldiğinde ise o anki yaşantılarının kendini gerçekleştirme ve manevi yolculuğunda kendini bulmasında ona ne kadar engel olduğunun farkına varır (Hesse, 2008, s. 83-93). Dışarıdan bakıldığında yüksek gelir düzeyi, toplumdaki saygın yeri ve düzenli cinsel hayatı ile işlevsel, duygusal ve ilişkisel dayanışma konularında oldukça başarılı görünen Siddhartha'nın iç dünyasında yaşadığı yoksunluk, bu tür nesiller arası veya nesiller içi dayanışmaların kişinin kendini gerçekleştirmesi ve sağlıklı bir yaşlanma süreci geçirmesinde önemli olup olmadıklarını da sorgulamaktadır. Yaşadığı orta yaş bunalımı sonucu şehre varmadan önce geçtiği nehre geri dönen Siddhartha kendi yaşamına son vermeyi düşünürken yorgunluktan ve sinir bozukluğundan derin bir uykuya dalar (Hesse, 2008, s. 94-98). Daldığı uyku ise gördüğü rüyavari meditasyon deneyimiyle onu daldığı bunalımdan çıkaracak iç huzuru yakalamasını sağlar.

Artık Budist rahibi olan arkadaşı Govinda ile tekrar karşılaşan Siddhartha daha sonra yıllar önce kendisine yardım eden kayıkçı ile karşılaşır ve onunla beraber kendisine ilham veren nehri ve doğayı dinleyerek kendini bulma yolunda ilerlemeye başlar (Hesse, 2008, s. 98-118). Siddhartha önceki debdebeli yaşantısından sıyrıldığı gibi dünyevi her şeyden feragat eden Hint fakirliğini de reddeder ve doğanın ona sundukları ile yetineceği sade bir hayat yaşamayı seçer. Çatışmaların yerini aktarımın aldığı bu andan sonra Siddhartha daha dengeli birisi olma yolundadır.

Yıllar sonra Budistliği seçen ve tövbe eden Kamala, biraz yaramaz olan oğlu ile beraber Buddha'yı ölüm döşeğinde ziyaret etmek için seyahat ederken Siddhartha'nın bulunduğu nehre yakın bir konumda bir yılanın onu sokması sonucu vefat eder (Hesse, 2008, s. 118-123). Karşılaştıklarında Siddhartha Kamala'yı tanır, Kamala da ölmeden önce çocuğun Siddhartha'dan olduğunu belirtir. Annesinin ölümü ile daha da hırçınlaşan çocuk bir gün Siddhartha'dan kaçınca arkasından gitmeye çalışan Siddhartha'yı yaşlı kayıkçı durdurarak tıpkı kendisinin yaptığı gibi oğlunun da kendi yolunu bulması için ona fırsat vermesi gerektiğini söyler (Hesse, 2008, s. 124-135). Yaşlı kayıkçının belirttiği gibi, oğlu da aslında bu yönde ona işaret bırakmış, peşinden gelmesin diye kayığın küreğini yok etmiştir (Hesse, 2008, s. 132). Bu ise o ana kadar farkına varmadan babasının kendisine davrandığı gibi davrandığını anlayan Siddhartha'nın, hem babasını anlamakla hem de babası gibi davranmamakla nesiller arası aktarımda yinelemeden ziyade dönüşüme izin vermesini sağlamaktadır. Tekrar nehri ve doğayı dinleyen Siddhartha, evladından ayrılma acısının da tıpkı dünyadaki bütün acılar gibi daha büyük ve döngüsel bir gerçeğin parçası olduğunu anlar (Hesse, 2008, s. 136-144). Böylece yaş almanın da döngüsel ve nesiller arası bir etkileşim olduğunun farkına varan Siddhartha iç huzurunu da bulur.

Yaşlı kayıkçı da kendisini yalnız bıraktıktan sonra nehirden tek başına kalan Siddhartha'yı ömrünün sonuna doğru eski dostu Govinda ziyaret eder (Hesse, 2008, s. 145-147). Kendi iç huzurunu bulunduğunu duyduğu bir kayıkçıyı arayıp feyz almak için yola çıkan Govinda, karşıındakinin çocukluk arkadaşı olduğunu ancak konuşmalarının sonuna doğru fark ederek yaşlanmanın ve yaşantıların insan bedeni üzerindeki değiştirici etkilerini de ortaya koymaktadır. Bilgeleğin ne olduğunu merak eden Govinda'ya doğrunun bir bütün olduğunu ve doğrunun karşıısında yanlışın değil başka bir doğru olduğunu anlamaya başlayan Siddhartha ve Govinda beraber aydınlanma yaşarken (Hesse, 2008, s. 148-158), aslında yaş almanın bir yok oluş değil bir süreç olduğunu ve bu süreçte yaşanan her yaşantının değerli olduğunu gözler önüne sererek, kaliteli yaşlanmada zihinsel hazırlığın ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Geneline bakıldığında ise romanı yazdığı zaman 45 yaşında olan Hesse'nin orta yaşlarındaiken geçmişini yeniden anlamlandırma isteği ve geleceğinin ne olacağı konusundaki kaygıları romanı yazma nedenleri arasında sayılabilir (Ball, 2011, s. 119-137). Roman karakteri ile beraber hatırlayıp beraber yol arayan Hesse, oluşturduğu bu kurgu karakterin hayatı vasıtasıyla kendini anlama yolculuğuna girmiştir. Gerontolojik kaygıların ve iç huzur bulmayı çabalamanın bir yansıması olarak yazdığı kurgu yaşam öyküsü kendine anlam kattığı kadar, benzer bir olay çatısında farklı olay örgüleriyle benzer konuları yaşamış, yaşamakta ve yaşayacak olan okurlarına da yaşlanmayı düşünme konusunda ilham kaynağı olmuş, edebiyatın da bir bakıma gerontolojik bir iz düşünümü olabileceğini vurgulamıştır.

IX. Sonuç

Ağırlıklı olarak tıp alanında ve sosyolojik çalışmalarda yaş ve yaşlanma konularını inceleyen gerontoloji, temelinde bir beden meselesi olmakla beraber, zaman ve mekâna bağlı kültür yapılarını incelemek için önemli bir alandır. Yaş gruplarının ve bunlar arasındaki geçiş süreçlerinin kuramsal bir sınıflandırmasını yapmayı ve böylelikle yaşlanmanın sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet ve çevresel etkilerle belli zamanlarda belli toplumlarda nasıl anlamlandırıldığını bilimsel bir çerçevede ortaya koymayı amaçlamıştır. Gerek aile içinde olsun gerekse toplum kesimlerinde olsun, yaş grupları arasında kendini çatışma veya dayanışma olarak gösteren nesiller arası ilişkilerin incelenmesi bireysel ve toplumsal bilincin anlaşılması için önemli veriler ve bakış açıları sunmaktadır. Her ne kadar bugüne kadar yaygınlaşmamış olsa da edebiyat bireysel bir dışa vurum ve anlamlandırma olduğu kadar, toplumsal bir yeri olması ve edebi eserlerde yaş ve yaşlanma konularının insan üzerindeki etkilerinin incelenmesinden

dolayı, yapılacak gerontolojik okumaların hem edebi eserlere hem de bunu alımlayan birey ve topluma büyük katkıları olacaktır.

İncelediğimiz örneklerde görüldüğü üzere, “Yaş Otuz Beş” ve *Kral Lear* karamsarlığı yansıtırlarken, *Siddhartha* ise yaş almanın evrelerini ve bu evrelerdeki yaşananları irdelemekte ve sonunda insanın kendisiyle barışık olduğu kaliteli bir yaşlanmanın örneğini vermektedir. Bu eserlerde bahsi geçen konuların ise sadece eserlerde kalmayıp, okur ve izleyici kitlesinin kendi hayatlarında da yerleri olduğunu şuralardan görebiliriz. Örneğin Tarancı’nın şiirini daha 35 yaşında olmanın ne anlama geldiğini anlamayacak yirmili yaşlardaki gençlerin sosyal medyalarından paylaştıklarını görüyoruz. Ya da gerçek hayatta *Kral Lear*’deki gibi yaşlanmış olan ve büyük ihtimalle tek başına kalan ebeveynlerin evlatları tarafından taşınmayacak bir yük olarak görülüp Lear’laştırıldıkları örnekler vardır. Ya da *Siddhartha*’da olduğu gibi yaşam meşgalesinde niçin, kimin için, ne yaptığını sorgulayan; yaşam evrelerinde eğitim, iş, kariyer, çocuk ve benzeri aşamaları geçen insanın kendini gerçekleştirme ve kendisini ve dünyadaki konumunu anlama konularında derin düşüncelere daldığına şahit olabiliriz.

İster şiir olsun, ister tiyatro oyunu, isterse bir roman, örneklendirilen gerontolojik okuma metotları sadece inceleyeceğimiz metinleri veya gösterileri değil aynı zamanda okuyucu veya izleyici olarak kendimizi ve kendi yaş alma sürecimizi de anlamlandırmamız için yol gösterici olacaktır. Geçmişteki, şu andaki ve gelecekteki yaş gruplarımız ve farklı yaş grupları ile etkileşimimizin kişiliğimiz üzerindeki etkilerini daha iyi anlamlandırmamıza yardımcı olacak bu okumaların önemi bunların yaygınlaşmasıyla görülecektir.

Bu çalışmada önerilen metotlar yaş gruplarını ve yaşlanmayı tanımlamaya yaradığı kadar, karakterler arası veya içinde yaşanan nesil sorunsalının ortaya çıkarılması için de yol gösterici olacaktır. Şiirin biçimi ve içeriği eski ve yeni arasında zıtlığı veya devamlılığı bize gösterebilirken; metin ve gösteri olarak bir tiyatro eseri hem kendi dönemi hem de sonraki dönemler temelinde yapılacak incelemelerde yaşlanma konusunun nasıl okunabileceğini açıklayabilir; düzyazı eserlerde yapılacak gerontolojik karakter analizleri ise yaşam öyküsü aktarımının nesiller arası ilişkilerden ne denli etkilendiği konusunu irdeleyebilir.

Yaşlanan bir toplum olmamızın dışında kaçınılmaz olan ve her bir evresi yeri geldiğinde ayrı telaş, ayrı mutluluk, ayrı öfke, ayrı hüznün, ayrı hayal kırıklığı ve ayrı iç barışımızı yansıtabilecek yaşlanma sürecinin kendi benliğimiz için ne ifade ettiğini, bunu edebi eserde yazarların nasıl ele alıp okuyucuların veya izleyicilerin nasıl algıladığını gerontolojik okumalarla sağlayabiliriz. Edebiyat bir tür sosyal ve kültürel ölümsüzleşme çabasıdır ve yaşlanan birey ve içinde bulunduğu toplumun bedensel ölüme karşı gerontolojik bir tepkisidir. Bu bağlamda yaşlıların kendilerini savunmasız hissettikleri pandemi döneminde yaşlıların ve yaşlanmanın önemini irdeleyen eserlerin topluma katabileceği anlamların incelenmesi önem kazanmaktadır.

Kaynakça

- Abrams, P. (1982). *Historical Sociology*. Shepton Mallet: Open Books.
- Aksu, H. (2006). Musallâ Taşı. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 31, s. 222-223). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Arslan, A. (2020). Klasik Arap Şiirinde ‘Yaşlılık.’ *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 6 (1): 49-64.
- Artan, T., & Irmak, H. S. (2018). Feminist Gerontoloji Bağlamında Yaşlılığın Kadınsallaşması. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5 (2): 236-243.
- Ball, H. (2011). *Hermann Hesse: Sein Leben und Sein Werk*. Volker Michels (Ed.). Göttingen: Wallstein.

- Basting, A. D. (1995). The Stages of Age: The Growth of Senior Theatre. *The Drama Review* 39 (3): 113-114.
- Bayat, A. H. (2016). *Tıp Tarihi*. İstanbul: Geleneksel Tıp.
- Baylıtmiş Ögütçü, O. (2017). Toplumsal Cinsiyetin Edimselliği ve Ortaçağ Nasihatnameleri. H. Reis & A. Özüm (Ed.), *İngiliz Edebiyatında Toplumsal Cinsiyet* içinde (s. 35-59). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Bektaş, O. E. (2017). Postmodern Dünyada Yaşlı Olmak. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi* 10 (2): 9-18.
- Butler, R. N. (1963). The Life Review: An Interpretation of Reminiscence in the Aged. *Psychiatry* 26: 65-76.
- Bertaux, D., & Kohli, M. (1984). The Life Story Approach: A Continental View. *Annual Review of Sociology* 10: 215-237.
- Çapcıoğlu, İ., & Alpay, A. (2019). Çevresel Gerontoloji Bağlamında 'Yerinde Yaşlanma'nın Temel Belirleyicileri ve Aktif Yaşlanma Süreciyle İlişkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 8 (3): 1949-1966.
- Daatland, S. O. (2009). How to Manage Generations: Solidarity Dilemmas in a European Perspective. R. Edmondson & H. von Kondratowitz (Ed.), *Valuing Older People: A Humanist Approach to Ageing* içinde (s. 123-128). Bristol: Policy Press.
- Dante, A. (2008). *İlahi Komedya*. (S. Satar. Çev.). İstanbul: Roman.
- Everson, S. (1997). *Aristotle on Perception*. Oxford: Clarendon Press.
- Güçlü, G. (2020). Christopher Isherwood's A Single Man: A Work of Art Produced in the Afternoon of an Author's Life. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* Ö8: 548-562.
- Hesse, H. (2008). *Siddhartha*. (K. Şipal. Çev.). İstanbul: Can.
- Jouanna, J. (2012). *Greek Medicine from Hippocrates to Galen: Selected Papers*. (N. Allies Çev.). Leiden: Brill.
- Kalpaklı, F. (2017). Representation of Old Age and Pain in Iris. *Journal of Narrative and Language Studies* 5 (9): 65-72.
- Kertzer, D. (1983). Generation as a Sociological Problem. *Annual Review of Sociology* 9: 125-149.
- Knowles, R. (2002). How Shakespeare Knew *King Lear*. *Shakespeare Survey* 55: 12-35.
- Koçman, A. (2006). Sosyal Gerontoloji ve Görevleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 17 (1): 133-140.
- Kohli, M. (1999). Private and Public Transfers between Generations: Linking the Family and the State. *European Societies* 1 (1): 81-104.
- Kohli, M. (1988). Ageing as a Challenge for Sociological Theory. *Ageing and Society* 8: 367-394.
- Kohli, M., Rosenow, J., & Wolf, J. (1983). The Social Construction of Ageing through Work: Economic Structure and Life-world. *Ageing and Society* 3: 23-42.
- Kohli, M., & Meyer, J. W. (1986). Social Structure and Social Constructions of Life Stages. *Human Development* 29: 145-180.
- Kohli, M., & Szydlik, M. (2000). Introduction. Kohli, M., Szydlik, M. (Ed.), *Generationen in Familie und Gesellschaft* içinde (s. 7-18). Opladen: Leske and Budrich.
- Mannheim, K. (1928). Das Problem der Generationen. *Kölner Vierteljahrsshefte für Soziologie* 7: 309-330.
- Metchnikoff, E. (1903). *The Nature of Man: Studies in Optimistic Philosophy*. (P. C. Mitchell. Çev.). London: G. P. Putnam's Sons.
- Montrose, L. (1983). Of Gentlemen and Shepherds: The Politics of Elizabethan Pastoral. *ELH* 50 (3): 415-459.

- Myerhoff, B. (1992). *Remembered Lives*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 1992.
- Ögütçü, M. (2019). Of Fathers and Sons: Inter-Generational and Intrafamilial Loyalties and Conflict in Shakespeare's Elizabethan History Plays. K. Bronk-Bacon (Ed.), *'Experienc'd Age knows what for Youth is fit'?* *Generational and Familial Conflict in British and Irish Drama and Theatre* içinde (s. 67-102). Oxford: Peter Lang.
- Özgür, E. M. (2019). Yaşlanmanın Coğrafyaları: Coğrafi Gerontolojide İlerleme, Tartışmalar ve Araştırma Gündemi. *Coğrafi Bilimler Dergisi* 17 (1): 78-109.
- Özkan-Gürücü, Ö. (2019). Once upon a Time Admire, Now Disregarded: Paternal Anguish and Loss of Authority with Old Age in *The Merchant of Venice* *The Merchant of Venice* and *King Lear*. K. Bronk-Bacon (Ed.), *'Experienc'd Age knows what for Youth is fit'?* *Generational and Familial Conflict in British and Irish Drama and Theatre* içinde (s. 103-117). Oxford: Peter Lang.
- Özkul, M., & Kalaycı, I. (2016). Türkiye'de Yaşlılık Çalışmaları. *Sosyoloji Konferansları* 52 (2): 259-290.
- Phillipson, C. (2013). *Ageing*. Cambridge: Polity Press.
- Plummer, K. (1983). *Documents of Life: An Introduction to the Problems and Literature of a Humanistic Method*. London: Allen and Unwin.
- Putnam, R. D., & Goss, K. A. (2001). Einleitung. Putnam, R. D. (Ed.), *Gesellschaft und Gemeinsinn: Sozialkapital im Internationalen Vergleich* içinde (s. 15-44). Güttersloh: Bertelsmann Stiftung.
- Reis, H. (2013). *Chaucer and the Representation of Old Age*. Ankara: Ürün.
- Riley, M. W. (1987). On the Significance of Age in Sociology. *American Sociological Review* 52: 1-14.
- Rosenthal, G. (2000). Historische und familiale Generationenabfolge. Kohli, M., Szydlik, M. (Ed.), *Generationen in Familie und Gesellschaft* içinde (s. 162-178). Opladen: Leske and Budrich.
- Ross, W. D. (1976). *Plato's Theory of Ideas*. London: Clarendon Press.
- Schechler, J. (2002). *Sozialkapital und Netzwerkökonomik*. Frankfurt: Lang.
- Schwarz, B. (2013). Intergenerational Conflict: The Case of Adult Children and their Parents. Isabelle, A., Dieter, F. (Ed.), *Intergenerational Relations: European Perspectives on Family and Society* içinde (s. 131-145). Bristol: Policy Press.
- Shakespeare, W. (2017). *Kral Lear*. (Ö. Nutku. Çev.). İstanbul: İş Bankası.
- Shakespeare, W. (2004). *As You Like It*. (J. Dusingberre. Ed.). London: Arden.
- Shakespeare, W. (1997). *King Lear*. (R. A. Foakes. Ed.). London: Arden.
- Shapiro, J. (2015). *1606: Shakespeare and the Year of Lear*. New York: Faber.
- Spitzer, A. B. (1973). The Historical Problem of Generations. *American Historical Review* 78: 1263.
- Şahin, G. (2020). Yeni Bir Alan: Gerokinesiyoloji. *Geriatrik Bilimler Dergisi* 3 (1): 37-43.
- Tarancı, C. S. (2007). Otuz Beş Yaş. *Otuz Beş Yaş: Bütün Şiirleri* içinde (s. 202-203). İstanbul: Can.
- Thane, P. (2000). *Old Age in English History: Past Experiences, Present Issues*. Oxford: Oxford University Press.
- Tremmel, J. C. (2009). *A Theory of Intergenerational Justice*. London: Earthscan.
- Veblen, T. (1915). *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. London: Macmillan.
- Veith, W. (2006). *Intergenerationelle Gerechtigkeit: Ein Beitrag zur Sozialethischen Theoriebildung*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Woodward, K. M. (1999). *Figuring Age: Women, Bodies, Generations*. Bloomington, IN: Indiana University Press.